

MARGINALNI ZAPIS O NASTANKU LJUBLJANSKEGA UNIVERZITETNEGA PEDAGOŠKEGA INŠTITUTA

Jože Širec

Ljubljana

Štirideset let je preteklo, odkar je bil ustanovljen Pedagoški inštitut pri Univerzi v Ljubljani. V tem jubilejnem letu je prav, da se ozremo tudi nazaj, v čase, ko je inštitut nastajal in je bil ustanovljen. V prepričanju, da ni mogoče nikogar in ničesar objektivno presojati, ne da bi upošteval hkrati tudi okoliščine, ki so relevantne za neko presojo, navajam s takega vidika, v lapidarnem stilu, nekaj relevantnih osnovnih informacij, ki so mišljene samo kot marginalni prispevek za širšo obravnavo nakazane tematike.

Po končani drugi svetovni vojni sta bila v Sloveniji vodilna pedagoga profesorja, dr. Stanko GOGALA in dr. Vlado SCHMIDT. Oba sta bila aktivna udeleženca OF oziroma NOB, s to razliko, da dr. S. Gogala, ki je bil starejši, ni bil v partizanih, pripadal pa je kot krščanski socialist Kocbekovemu krogu, in tako kot Kocbek, ni bil nikoli član KPS. Dr. V. Schmidt pa je bil v partizanih in je bil član KPS, vendar je pozneje, iz protesta v sporu s partijsko šolsko politiko, zlasti v zvezi s težnjo po odpravi gimnazij in po politični ataki na blejskem pedagoškem kongresu, izstopil iz ZK ter se, star 64 let, upokojil.

Danes se bo marsikomu zdelo povsem odveč navajati njun takratni politični status, vendar je to za celostno razumevanje neposrednih povojnih okoliščin za slovensko pedagogiko in s tem tudi za nastanek pedagoškega inštituta potrebno.

Za prvo obdobje po končani drugi svetovni vojni je bilo za slovensko pedagogiko značilno isto kot za sovjetsko. Generalna naloga je bila tudi za slovensko pedagogiko, da je direktive partijske šolske politike čim bolj natančno in dosledno transformirala v pedagoški strokovni jezik, kar velja razumljivo zlasti za vzgojno komponento šolskega pouka na vseh stopnjah. To, brezkompromisno in skrajno totalitarno, indoktrinarno obdobje je trajalo do informbiroja.

Tako dr. Gogala kot dr. Schmidt sta se vedno zavedala in priznavala, da sta za vsako znanost deduktivna in induktivna komponenta nedeljiva metodološka sistemska celota, ki je absolutni pogoj tudi za pedagoško znanstveno raziskovanje, saj sicer lahko stagniramo na ravni pedagoške filozofije, če nobene, sicer deduktivno utemeljene, hipoteze empirično ne preverimo. In v tem metodološkem pogledu se je situacija za jugoslovansko in s tem seveda tudi za slovensko pedagogiko po informbiroju bistveno spremenila. Ne samo, da je bilo »deduktivno« prepisovanje sovjetske pedagogike ustavljeno, ampak je bilo s posebnim poudarkom, tako politično kot strokovno, spodbujeno predvsem povsem zanemarjeno induktivno, empirično pedagoško raziskovanje.

V Sloveniji so ustanovili Zavod za napredek šolstva in v okviru tega zavoda oddelek za pedagogiko in psihološko raziskovalno delo. Za vodjo tega oddelka je bila imenovana dr. Iva ŠEGULA, ki je bila ob ustanovitvi oddelka sama, podpisani pa sem bil od vsega začetka prvi in stalni zunanji sodelavec tega oddelka. Oddelek so nato kadrovsko razširili in namestili mlada, mnogo obetajoča diplomanta FF, pedagoga Romana Oberlintnerja in psihologinjo Barico Marentič.

V tem obdobju je dr. I. Šegula organizirala mrežo eksperimentalnih osnovnih šol, prvo v zgodovini slovenskega šolstva in pedagogike. Te šole so bile eksperimentalne baze med drugim zlasti za pojmovanje analize učne snovi, za prvo opisno ocenjevanje učencev, za minimalne učne norme, za prve učne teste, in to ne samo v Sloveniji, ampak v Jugoslaviji. Nekateri eksperimentalni izsledki teh raziskav so bili objavljeni tudi v centralni jugoslovanski pedagoški reviji *Savremena škola* v Beogradu. Žal so te eksperimentalne šole, bilo jih je šestnajst, iz finančnih razlogov zreducirali na koncu samo še na dve: na Osnovno šolo F. Levstika v Ljubljani in na Osnovno šolo P. Trubarja v Laškem.

Oddelek za pedagoško in psihološko raziskovalno delo pri Zavodu za napredek šolstva SRS je bil embrionalna zasnova bodočega pedagoškega inštituta. V univerzitetni inštitut je ta oddelek prerasel predvsem po zelo intenzivnih prizadevanjih dr. V. Schmidta pa tudi dr. Gogale in dr. Šegule in dr. Iva Šegula je postala prva direktorica inštituta.

Odločitev za ustanovitev univerzitetnega pedagoškega inštituta je bila znanstveno in politično pogojena. Z znanstvenega vidika je bil temeljni interes za sistemsko celostno, induktivno in deduktivno zasnovano pedagoško raziskovanje, predvsem za razreševanje teoretične in praktične šolske problematike na vseh stopnjah šolskega sistema, od predšolske do visokošolske ravni. Politični interes pa je bil, da bi naj pedagoški inštitut

osmišljeval ter strokovno in znanstveno utemeljeval šolsko politiko ZKJ. To pričakovanje seveda ni bilo izvajano v stalinistično diktatorskem stilu kot pred informbirojem, ampak v bistveno tolerantnejših in pretežno znosnih razsežnostih. Politični interes ZK je bil na šolskem področju seveda različen. Kot učitelj kemije nisem na primer imel nobenih idejnopolitičnih konfliktov s šolskimi oblastmi, bistveno drugačna pa je seveda bila situacija na družboslovnem, politično eksponiranem področju ali ko je šlo za šolsko sistemska vprašanja. Nasploh je treba resnici na ljubo povedati, da je bila ZKS v vseh pogledih znatno tolerantnejša kot ZK v preostali Jugoslaviji, saj se je npr. zadnja vdala Šušvarjevemu zveznemu partijskemu pritisku za uvedbo usmerjenega izobraževanja, verujoči šolniki so se udeleževali bogoslužij brez udbovskih posledic in božič je postal v Sloveniji zopet javno priznan praznik.

Seveda pa je na pedagoškem, torej družboslovnem inštitutu v tej dvovpregi: politika na eni strani ter stroka na drugi, že od vsega začetka prihajalo do številnih kratkih stikov in konfliktov, ki so se največkrat kompromisno unesli. Če se je pa kdo aktivno, javno zoperstavil šolski politiki ZK, so pa seveda sledile sankcije. Zlasti dve taki sankciji sta v zgodovini pedagoškega inštituta izstopali. To sva doživela dva, ki sva prišla na pedagoški inštitut sicer kot nečlana ZK, vendar pa oba z doktoratom in habilitacijo. Tako je bil anatemiziran najprej dr. Franc PEDIČEK, ker je zagovarjal politično idejno nevtralno šolo. Zadevo so obravnavali celo na seji CK ZKS in odstopiti je moral kot direktor inštituta. Za daljše obdobje so mu onemogočili publiciranje, danes pa je njegov publicistični opus najobsežnejši med slovenskimi pedagogi vseh časov. Mene pa so prisilno upokojili, ker sem bil edini na pedagoškem inštitutu, ki je javno, v Naših razgledih, nasprotoval usmerjenemu izobraževanju. Oboje navajam samo kot ilustrativni primer za vedno prisotne konfliktne odnose med politiko in stroko, saj bi na primer Cankarjev župnik v Hlupcih ravnal enako kot so ravnali na cekaju.

Med intelektualci svetovno znani K. R. Popper pravi, da verjamejo v demokracijo otroci na vseh starostnih stopnjah. K temu še sodi Gaussovo razmerje petih šestin proti eni šestini.